

HORIA DELEANU

Oamenii curioși și rutina

Există pe lumea asta o seamă de oameni curioși...

Unii, foarte slabi de inger, nu sînt în stare să-și adune niciodată puterile pentru a rezista ispitei celei mai mici reușite. Cînd au izbutit ceva, sau mai exact cînd li se pare că au ajuns la un rezultat, care capătă proporții fabuloase în imaginația lor torturată de omagii posibile, îl înscriu cu religiozitate în cartea... succesorilor personale și nu vor să-l uite nici în ruptul capului. Această amintire ajunge să devină obsesivă și tot ceea ce inițiază ulterior seamănă ca două picături de apă, fie în intenție, fie în desfășurare, fie în formă finală, cu izbînda de altă dată. Toate creațiile lor se reflectă în oglînda aceleiași prime reușite, aducînd la lumină imagini obositor de asemănătoare. Oamenii aceștia devin tributari rutinei, care le macină puterile, învîrtindu-i într-un cerc vicios.

Alții construiesc un soi de teorie mînită să seducă la prima lectură pe naivi:

— Jos invidia care își zice citeodată emulație! Ambiția întrecerii altora este rezultatul unui joc al orgoliului minor. De aceea, în cel mai bun caz — și cine știe cînd o perfectă arhitectură a condițiilor obiective va indica această situație optimă! — trebuie susținut efortul pentru propria depășire. Dar ce greu e să te cîntărești cu precizie în balanța propriilor succese! Și cit e de posibil să nu ajungi niciodată să depășești realizarea ta importantă, înregistrată într-un moment inspirat. (Desigur că arbitru rămîne aici tot autorul realizării cu pricina, persoană care nu consideră demn să intre în competiție cu ceilalți.)

Și acești oameni, acrobați emeriți ai speculațiilor găunoase, ajung tributari rutinei, care le indică cu consecvență un drum din ce în ce mai uniform, mai aproape de tiparul inițial al... realizării importante.

Mai există încă cel puțin o categorie de creatori, care ajung la un rezultat asemănător, pornind de la un start în aparență diferit. E vorba despre aceia care și-au făcut o profesiune din jronďă. Ei sînt mereu în opoziție. Mai alaltăieri li se părea — am ajuns, explicit, la oamenii de teatru — că sistemul lui Stanislavski (pe care, fără îndoială că nu-l cunosc pe note, ci după o ureche mai mult sau mai puțin muzicală) e prea rigid și că formula Meyerholdt ar fi mai convenabilă. Ieri, auzind că s-a purces la o reconsiderare a opiniilor lui Meyerholdt (pe care-l cunosc foarte bine după nume), s-au declarat nemulțumiți de geometria acestei metode și și-au amintit de Dullin, Reinhardt, Piscator, Gordon Craig ș.a. Toate aceste nume le pronunță bine, cu un impecabil accent francez, german, englez; posedă, pentru orice eventualitate, și unele informații anecdotice asupra vieții acestor personalități în

teatrul vremii. Dar azi, mîine, poimîine, se vor declara pe rînd nemulțumiți de fiecare din soluțiile propuse de aceștia.

Profesioniștii frondei cu orice preț ajung, printr-un paradox aparent, și ei tributari rutinei, repetind la infinit, în practica spectacolului, „soluțiile“ lor proprii — jainic de sărace, de altfel — fiindcă nimic nu ajunge să-i satisfacă îndeajuns, pentru a-și pune probleme noi, pentru a propune rezolvări noi.

Toți acești cunoscuți ai noștri — indiferent dacă se îndeletnicesc cu fronda profesională, cu speculația fantastică a exclusivei autodepășiri, cu obsesia micilor reușite, sau cu sinteza acestor „metode“ — s-au pus sub oblăduirea Sfintei Precauții, care-i ferește de boală, accident și alte mari neazuri. Ei fac parte din familia acelor care dacă joacă la ruletă mizează pe roșu sau negru și nu pontează niciodată pe număr. Din păcate, ei repetă cu disperare același joc și în teatru, împărțindu-și șansele, cînd se pornesc să riște, între „soț“ și „fără soț“.

Profesind confortabila rutină, ei ajung la un moment dat s-o genereze și să contagieze, mai rău ca orice virus, și pe alții. Boala se întinde, fiind întii epidemică, pentru ca atunci cînd devine endemică să reprezinte o adevărată primejdie socială. Tratatamentul este extrem de dificil și de aceea trebuie preferate, oricît ar fi de complicate, măsurile profilactice.

E foarte greu, aproape cu neputință, să apreciezi cu exactitate ravagiile pe care le-a făcut acest virus în teatrul nostru. Nu poți însă să nu constăți din cînd în cînd, după ce faci un diagnostic diferențial, că diverse simptome locale solicită o atenție majoră.

În literatura dramatică, bolii acesteia i se zice cite o dată, printr-un eufemism, schematism. Ea îmbracă aici uneori forme grave, contagiînd Îndrăgostiții, aviatorii care fac Zbor de noapte, activiștii care își zic Simeon Albac ș.a. Ramificațiile sînt largi și nocive, chiar cînd atacă numai parțial opera. Ce păcat că o lucrare plină de prospețime, cu unele valori incontestabile, ca Ziariștii, n-a fost scutită de tributul datorat rutinei, acceptînd în economia ei un personaj negativ, Pamfil, înzestrat cu toate defectele din lume și încă citeva pe deasupra, sau un erou pozitiv invizibil, Ion Gheorghe, care își poartă crucea, ținînd pe umerii împovărați numai și numai calități!

În materie de regie, aceleași maladii i se datorează probabil călătoria fără escală Caragiale-Molière, care a fost întreprinsă în spectacolul de la Național cu Doctorul fără voie și Căsătoria silită.

Tot de aici provin și listele neoficiale de „emploie“-uri, care circulă între oamenii de teatru și care se confirmă, ca un blestem inevitabil, în foarte multe distribuții profund... cumpănite. Și să-mi fie cu iertare, dacă înfrîngînd aceste legi nescrise, l-am preferat pe Radu Beligan în Tuzenbach și Cerchez, și pe Costache Antoniu în Prozorov și Cernogubov, în poșida rolurilor prin excelență comice prevăzute obligatoriu în buletinul bursei de valori artistice pentru acești deosebit de înzestrați interpreți.

Rutina prezidează, de multe ori, și la alcătuirea repertoriului. Mi-e greu să înțeleg altfel de ce Bertolt Brecht poate fi jucat numai la secția germană a teatrului din Sibiu; de ce Shaw a fost înțilnit în anii din urmă numai pe scenele de la Pitești sau Cluj; de ce cînd se vorbește acum despre Anouilh, secretariatele literare se uită numai la piesele sale „trandafirii“ și nu se opresc, de exemplu, și la una din cele „negre“, Sălbatica, care are interesante valori etice, artistice și o sumă de implicații sociale; de ce lui Goldoni îi e sortit, fără drept de apel, să fie reprezentat prin Mincinosul, evitîndu-se Certurile la Chioggia, de pildă, care își justifică, din toate punctele de vedere, mai degrabă includerea în sfera de preocupări a slujitorilor

contemporani ai Thaliei; de ce, în sfârșit, Gorki apare și anul acesta, aproape prin excepție, în planurile de activitate ale teatrelor.

La fel cum nu pot fi de acord cu tov. Vasile Moldovan, care scrie în revista noastră că „intenția lăudabilă a unor regizori de a monta teatrul romantic al unui Goethe sau Schiller se izbește de o anumită eterogenitate a colectivului nostru“. Crede oare directorul Teatrului Național că Intrigă și iubire sau Hoții au găsit în stagiunea trecută colective mai puțin „eterogene“ pe cele două scene unde au fost montate în București? Sau consideră că Goethe și Schiller, deoarece tot au înfruntat veacurile, pot să mai aștepte cîteva decenii pînă să fie jucate de niște colective perfect omogene?

Pornind de la repertoriu și trecînd prin toată filiera de mari emoții și eforturi care duc la spectacole, e necesar ca oamenii noștri de teatru — scriitori, actori, regizori, dar și directori, secretari literari ș.a. — să se găsească pradă unei obsesii: dorința neistovită de a îmbogăți cu accente noi limbajul scenic, modalitatea de expresie convingătoare și artistică a teatrului.

Numai așa vom putea scăpa de o altă obsesie, de spectrul gravei, dar nu incurabilei maladii a rutinei, care pîndește, clipă de clipă, lacomă, ca o pasăre de pradă neiertătoare, din fiecare ungher al scenei...

Poezia și comicul nostalgiei

S-a scris despre literatura dramatică a lui Mihail Sebastian ca despre un teatru al evadării: personajele sale ar fi niște eroi care se smulg dintr-un complex de date sociale și morale, pentru a se integra unei alte ordini, unei alte lumi mai bune, mai frumoase. După părerea noastră, această afirmație rezultă sau din confuzia între intenție și act, sau din nejustificata acreditare ca univers, a unei simple imagini.

Personajele lui Mihail Sebastian nu sînt oameni ai faptei, eroi care efectuează realmente evaziunea. Ștefan Valeriu, domnul Bogoiu, Marin Miroiu, Alexandru Andronic sau cei trei din *Insula* nu depășesc condițiile existenței lor imediate, nu evadează, ci tinjesc spre evadare. Liniile lor interioară, autenticitatea lor umană nu ajung să fie definite de fapta, ci numai de intenția lor. Pe de altă parte, posibilitatea evadării implică existența reală a unei alte lumi, ale cărei elemente, identice cu ale lumii repudiate, să fie înălțate la o altă putere și imbinat într-o armonie superioară. Or, un astfel de univers moral și social nu există nicăieri în opera lui Mihail Sebastian; cel de al doilea termen al evaziunii, ținta, nu e niciodată atinsă, tocmai pentru că nu e o realitate, ci o utopie. Cosmosul antic al lui Alexandru Macedon, în *Ultima oră*; insula, în piesa cu același nume; durata pură indeterminată, în

Jocul de-a vacanța; astrul fericirii în *Steaua fără nume* — toate acestea nu sînt realități, ci imagini, metafore; ca atare, ele nu pot fi realizate, ci doar vizate. Așa încît actul evaziunii este continuu înlocuit cu nostalgia desprinderii din datele concrete ale existenței.

Dacă evadarea, ca act, poate constitui o situație dramatică, nostalgia poate fi cel mult o stare lirică. Iată de unde izvorăște poezia pieselor lui Sebastian: e o poezie tipic metaforică, în sensul că suprapune datelor existenței reale o imagine idealizată, vehiculînd sentimentul unei aspirații aproape nedefinite. Există însă și un comic al acestei nostalгии. Măsura în care, vizînd — cu pasul unui dans interior — o splendidă realitate imaginată, acești eroi lirici nu se desprind de condițiile vieții lor, nu se scutură de zdrențele care-i acoperă, ci — din contra — se împiedică din ce în ce mai mult în ele, încît pînă la urmă gestul înălțării se frînge în gol, ineficient — măsura aceasta e chiar măsura comicului lor. Filozofic vorbind, comicul este însăși neputința omului de a atinge umarul, este căderea sa în caricatură, în schematism și rutină.

Pe scena Teatrului Național din București, spectacolul *Steaua fără nume* trăiește din acest amestec inextricabil de comic și poezie, caracteristic personajelor nostalgice ale lui Mihail Sebastian. Re-